

Книжнина
Book Reviews

ЦЕННО ПОМАГАЛО ЗА ПСИХОЛОЗИ И ПЕДАГОЗИ (Надежден инструмент за диагностициране смисъла на живота)

Любен Десев

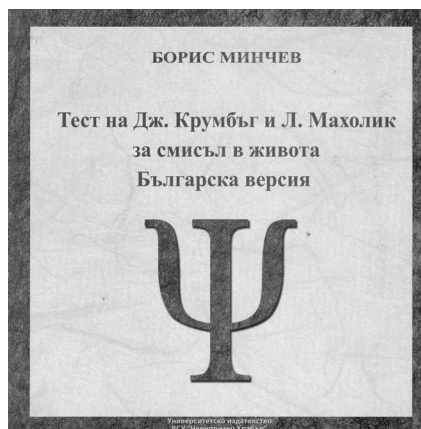
Минчев, Борис. *Тест на Дж. Крумбъг и Л. Махолик за смисъл в живота. Българска версия.* Варна, ВСУ „Черноризец Храбър“, Университетско издателство, 2011, 90 с.

Abstract. This paper is a review of the handbook for The Purpose-in-Life Test, by J. Crumbaugh & L. Maholick, the Bulgarian version. The adaptation was performed according to the psychometric norms. The test may be useful in educational counseling practice.

Keywords: psychological test adaptation, meaning-in-life, counseling

Смисълът на живота е относително нов екзистенциален конструкт – обект на изследване в психологията на личността (понятието „смисъл в живота“ или „цел в живота“ е въведено в научна употреба от американските клинични психолози Джеймс Крумбъг и Леонард Махолик през 1964 г.). Този конструкт, чието съдържание е органически свързано с качеството на живота, е от изключителна важност за всеки човешки индивид, за неговото благосъстояние и благополучие, за положението му в обществото и респ. социалния му статус. Без здрав смисъл човек не може да живее пълноценно, а при липса на смисъл е възможно да прибегне до суициден опит или дори направо да сложи край на живота си, въпреки че самоубийството се осъжда от всички религии. Не случайно се приема, че всички в света „сме осъдени на смисъл“ по думите на френския екзистенциален философ и психолог Морис Мерло-Понти.

Индивидуалният смисъл на живота на всеки човек безспорно се детерминира както от неговата природа – първична и вторична, така и от взаимодействието му с факторите на заобикалящата го социокултурна среда. Всеки

конкретен субект на общуване, познание, дейност сам си „намира“ и конструира смисъла на живота, но при условията на определена ценностна система и култура, от която се черпят модели на смислово поведение. При това не бива да се изключва влиянието и на обективно действащи случайни фактори като шанс, късмет, съдба.

С най-новата си книга известният университетски преподавател доц. Борис Минчев навлиза компетентно в теорията на смисъла (и смислообразуването или „смысле-техниката“ съгласно квалификацията на Д. Леонтиев) и психодиагностиката на въпросния конструкт, чието изследване е безспорно актуално и социалнозначимо. Ако с предишните си солидни публикации, главно в сферата на общата психология, Б. Минчев се утвърждава като добър теоретик, то сега се изявява и като прецизен експериментатор. С характерната за него психологическа ерудиция, той пристъпва към решаване на проблемите и на смисъла. Литературните източници, чиито заглавия фигурират в „Библиография“ в края на книгата и от които се черпи материал за едно доброкачествено научно проучване, са 25 на кирилица – 22 на български и 3 на руски, и 90 – на английски език, или общо 115.

Прави чест на автора, че чужд на какъвто и да било национален нихилизъм в науката, не пропуска и българските специалисти, които в една или друга степен се докосват до разработваната от него тема – И. Гайдарова, И. Зиновиева, М. Минков, Н. Минчева, П. Петров, Р. Стаматов, Г. Стефанова, В. Стоянов, Т. Танев, В. Тодоров, Цв. Тодоров и др.

Още в началото на предисловието към книгата, която, строго погледнато, е голяма научна студия, се съобщава, че това е „наръчник на психологически тест“ за смисъла в живота. А в аналогични наръчници, отнасящи се към категорията специализирана психологическа литература, се отразяват теорията и практиката на конкретни тестове.

Така нареченият „литературен обзор“ започва с класиците на психологията на смисъла Алфред Адлер (1870–1937), Карл Г. Юнг (1875–1961), Виктор Франкъл (1905–1995), преминава през техни последователи и наши съвременници и естествено завършва със сполучлив опит на автора за нова концепция относно конструкта смисъл на живота и проучването му. В рамките на тази концепция са формулирани две предположения: първо, смисловата сфера на личността „обраства“ с личностни черти като обнадяденост, оптимизъм, упоритост, увереност в себе си и др. п., чрез които се осъществява косвена смислова регулация – „смыслите се опосредстват чрез набор от черти“ (с. 16) с непосредствена мотивираща сила; второ, смыслите действат непосредствено, пряко („директно“) в ситуации на осмисляне, каквито са ситуацията на замисляне, реализация и оценка на жизнено дело – в такъв тип ситуации смисълът на живота се изпълщава в план, регулация и оценка на резултати от жизнената активност, преживявани във въображаемата конструкция „жизнено

дело“. Смисълът на живота в абстрактно-динамичен план е, подчертава авторът, „ритъм от позитивни очаквания“, появяващ се в редуването на ситуации, „свойство на ситуационния ред“ (с. 17), което не възниква в отделна ситуация. За около половин век са конструирани десетки психологически тестове за диагностициране смисъла на живота (в книгата са представени накратко 23 от тях). Но най-много емпирични изследвания са посветени на първия във времето – теста на Дж. Крумбъг и Л. Махолик. Той е най-широко обсъждан и най-често ползван тест при проучване на индивидуалния смисъл в живота. Квалифицира се и като най-сполучлив. Въпросният най-ранен психометричен инструмент за разкриване смисъла в живота се състои от три части: 20 ай-теми, на които се отговаря чрез седембална ликертова скала; 13 незавършени изречения, довършвани от изследваните лица, и незадължително изявление и описание на случка, в което е отразено преживяване на интензивен смисъл, респ. безсмислица в собствения живот. Оригиналният тест, който е с много добри показатели за надеждност и валидност, е с множество адаптации и с най-много версии – шведска, руска, китайска, японска и др. Обикновено той служи като еталон за сравнение. С него се съпоставят и валидизират нови психометрични инструменти за диагностициране смисъла на живота.

В резултат на експерименталното изследване на Б. Минчев, в което са обхванати 954 лица, тестът е стандартизиран и адаптиран и към българските условия. Разполагаме вече и с негова българска версия.

Осъщественото психометрично изследване е колективно. Експерименталната работа е извършена от голям психологически екип – колеги, сътрудници, студенти на автора, сред които особено ярко се открояват имената на Иван Башовски, Невена Минчева, Валери Тодоров, Галина Стефанова.

Може с основание да се каже, че в някои отношения Б. Минчев отива по-нататък от американските изследователи на смисъла в живота. Ако в оригиналният тест, например, е дадена тристепенна скала с норми за психодиагностична оценка на „смисъла в живота“, в българската версия се предлага вече една по-диференцирана петстепенна скала за такава оценка.

Във основа на резултати от проучването се разкрива възрастовата динамика на преживявания смисъл в живота на изследваните лица, български граждани. Прилагайки наративния подход към изследване на смислообразуването и контент-анализ при интерпретация на данните от проучването, Минчев стига до важни обобщения относно народопсихологията на българина и разликата между жени и мъже по линията на смисъла на живота им.

Представяват научен интерес разграничените в книгата две равнища или „две степени на функциониране на смисъла в живота“ – високо, или равнище на „персонална идеология“, и ниско, или „конкретно равнище на преживяване“ – и диференцираните видове смисъл: три „чисти“ типа (социално-битов, духовен и екзистенциален) и преобладаващ смесен тип с доминиращ най-чес-

то социално-битов смисъл. В зависимост от отношението спрямо времето на човешкия живот пък се разграничават смисъл с ретроспективна, проспективна и ситуационна ориентация (с. 81).

Съвсем правилна е постановката на автора, че „осмислянето е конструктивна дейност“ (с. 82). Човек наистина си конструира смисъла на живота по модел на поведение, индивидуално избран като достоен за подражание.

Смисълът на живота е динамична и променлива величина. Той „не е завършен и безпроблемен за носителя му“, може да се обогатява и „импровизира“ в уникални житейски ситуации, заявява авторът на наръчника. Педагогически оптимистично звучи допускането му, че участието на индивида в тестова ситуация, създавана при мотивираното изпълнение на разглеждания тест, би могло да стане „основа за непринуден размисъл за доброто и лошото, за постигнатото и възможното, за емоционалната отплата на ангажирането в дългосрочни проекти и пр.“ (с. 83) и да повиши степента на осъзнаване на смисъла в личния живот.

Бих изказал пожелание за едно бъдещо (второ) издание на книгата, каквото авторът възнамерява да подготви, да се изработят и включат в него и възрастово диференцирани по години скали с норми за психодиагностична оценка на „смисъла в живота“, да се означат точно (в години) началната и крайната точка на възрастта на изследваните лица, да се отстранят известни противоречия в изводите за смисъла у българите в сравнение с този у американците (ср. с. 78, 79 и 80), да се изясни въпросът за началото на смислообразуването – на кой етап в онтогенетичното развитие на човека се появява „смисълът в живота“ на психологическата сцена, в библиографията да се приведат данни за трудовете на класиците на смисъла и евентуално също за публикуваните аналогични тестови наръчници от други български психолози, споменати на с. 15.

Независимо от възникналите по-горе въпроси, книгата на доц. Борис Минчев като цяло заслужава несъмнено висока положителна оценка. В едно малко по обем издание се решени сериозни психологически проблеми в теоретичен и в приложно-практически, методически план, с което е постигната главната цел на изследването. Сътворено е много ценно помагало за психолози, педагози, социални работници и други специалисти, които се интересуват от смисъла на живота и диагностицирането му. Особено полезна е книгата за тези, които се занимават с психотерапия, психоконсултации, възпитание, превъзпитание и самовъзпитание.

Prof. Lyuben Desev, PsDS

✉ Deyan Belishki Str., bl. 2
1404 Sofia, BULGARIA
e-mail: Ldessev@yahoo.com